

ΧΑΡΙΣΤΗΡΙΟΝ ΤΟΜΟΝ ΠΡΟΣ ΤΙΜΗΝ
ΤΟΥ ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ
ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΥ ΣΙΜΟΝΟΠΕΤΡΙΤΟΥ

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΗΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΧΑΛΕΠΙΟΥ, ΒΕΡΟΙΑΣ ΚΑΙ ΑΛΕΧΑΝΔΡΕΤΤΑΣ
Κ.Κ. ΠΑΥΛΟΥ ΥΑΖΙΓΙ

GREEK ORTHODOX ARCHDIOCESE OF ALEPPO, ALEXANDRETTA AND DEPENDENCIES
PO. BOX : 6976 ALEPPO – SYRIA
PHONE : ++ 963 21 4660670 - FAX : ++ 963 21 3631420
WEB: WWW.ALEPPORTHODOX.ORG -E-MAIL : ARCH@ALEPPORTHODOX.ORG

ΧΑΛΕΠΙΟΝ - ΣΥΡΙΑ

2003

Η ΓΥΝΑΙΚΑ

ΣΤΗΝ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Ποιος είναι ο ρόλος της γυναίκας στην ιστορία της σωτηρίας και ποια θέση κατέχει μέσα στη Θεία Οικονομία; Πώς παρουσιάζεται στην Εκκλησία σήμερα; Υπαγορεύουν καθόλου οι νέες συνθήκες του σύγχρονου κόσμου την λήψη μέτρων και τον καθορισμό αλλαγών για να επιτευχθεί κάποια ισορροπία και ισότητα; Πώς και πότε δύναται να τεθούν; Αυτά και άλλα ερωτήματα αναφορικά με τη γυναίκα και το ρόλο της αναδεικνύονται πολυάριθμα σήμερα, των οποίων η ένταση όλο και περισσότερο αυξάνει καθημερινά.

Η προσπάθεια που καταβάλλεται σ' αυτήν τη μελέτη δεν στοχεύει στην ιστορική έρευνα, ούτε στη λεπτομερή παρουσίαση των απόψεων των Πατέρων της Εκκλησίας, ούτε ακόμα σε μία συγκριτική παράθεση των θέσεών τους πάνω στο αναφερθέν θέμα με στόχο την καταχώρησή τους σε παραδοσιακούς ή φιλελευθέρους, όπως πολλοί κάνουν. Μέλημα αυτής της μελέτης είναι η συνοπτική έκθεση του υπόβαθρου της χριστιανικής σκέψεως σχετικά με την θέση της γυναίκας, το οποίο αποτελεί κοινή βάση στη σκέψη των Πατέρων της Εκκλησίας. Μια τέτοια έκθεση θα συντελούσε αποφασιστικά στο να αναβαπτιστεί η σημερινή θεολογική σκέψη, κάτι το οποίο απαιτείται έντονα.

Μέσα σ' αυτήν την προοπτική, τα ερωτήματα που τίθενται είναι: Πώς παρουσιάζεται η γυναίκα στην πατερική θεολογία, όπως αυτή αναπτύσσεται μέσα από την πατερική ανάγνωση της Αγίας Γραφής, της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης; Πώς αυτή η θεολογία αντιλαμβάνεται τη θέση της γυναίκας; Αντικατοπτρίζεται καθόλου αυτή η αντίληψη στη σημερινή χριστιανική ηθική

και πράξη; Ποιες είναι οι ανάγκες που παρουσιάζονται και ποιες είναι οι αντίστοιχες λύσεις που προτείνονται για να κατευθυνθεί η παγκοσμιοποιημένη κοινωνία του μέλλοντος στον προορισμό της;

Με αφορμή αυτόν τον προβληματισμό, η παρούσα μελέτη χωρίζεται σε δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος, τίθεται ο προβληματισμός, ο οποίος προσεγγίζεται καταρχήν μέσα από τη μελέτη της Παλαιάς Διαθήκης, με ειδική αναφορά στο βιβλίο της Γενέσεως, δηλαδή στη δημιουργία και στην πτώση, ακόμη και σε ενάρετες γυναίκες. Στη συνέχεια, το θέμα μελετάται μέσα από την Καινή Διαθήκη, όπου δίνεται ιδιαίτερη έμφαση, εκτός από τα Ευαγγέλια και τις Πράξεις των Αποστόλων, στις Επιστολές του Αποστόλου Παύλου και στην φαινομενική αντίφαση που παρουσιάζουν. Επεκτείνεται η εξέταση σε μια συνοπτική ανασκόπηση της χριστιανικής πρακτικής στους πρώτους τέσσερις αιώνες και μετέπειτα.

Στο δεύτερο μέρος, καταβάλλεται προσπάθεια να αναλυθούν σε βάθος οι σύγχρονες κοινωνικές λύσεις. Στο τέλος, παρουσιάζονται η κριτική τους από χριστιανική σκοπιά, καθώς και η συμβολή μας στον προβληματισμό σε συνδυασμό με παράγοντες της σύγχρονης κοινωνίας.

Εξετάζοντας την πατερική γραμματολογία, είναι δύσκολο να βρεθούν πολλά συγγράμματα που να αναφέρονται αποκλειστικά σ' αυτό το θέμα, ή στο θέμα της γυναίκας. Ίσως αυτός ο προβληματισμός είναι τόσο σύγχρονος ώστε δεν απασχόλησε τους Πατέρες παλαιότερα. Εν τούτοις, η θεολογική σκέψη περί γυναίκας είναι σαφής στα κείμενα των Πατέρων, όπως και στην εκκλησιαστική πράξη.

Γενικά, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι οι Πατέρες πιστεύουν πολύ στο ρόλο της γυναίκας στην Εκκλησία, κάτι το οποίο συνάγεται εύκολα, από τις αναφορές τους στα σχετικά βιβλικά κείμενα, ή σε ονόματα γυναικών της Παλαιάς Διαθήκης, ή σε διάφορα θέματα, κοινωνικά και ηθικά, σχετικά με τη διαπαιδαγώγηση και την ανατροφή των τέκνων. Οι Πατέρες πίστευαν στο ρόλο της γυναίκας, γι' αυτό ήταν περισσότερο ενισχυτικοί σε σύγκριση με την αντιληπτικότητα και την πράξη της εποχής τους.

Η μελέτη του θέματος παρουσιάζει όμως δυσκολίες, επειδή οι Πατέρες δεν πραγματεύτηκαν περί αυτού σε ειδικές μελέτες ή συγγράμματα, όπως συμβαίνει, λ.χ., με τη Χριστολογία ή την Τριαδολογία. Γι' αυτό, χρειάστηκε να καταβληθεί ιδιαίτερη προσπάθεια συγκεντρώσεως του υλικού από διάφορα και διάσπαρτα κείμενα των Πατέρων, όπως, λ.χ., αυτά του Χρυσοστόμου,

του Μεγάλου Βασιλείου, κ.α. Από την άλλη μεριά όμως, η μελέτη διευκολύνθηκε από ειδικές μελέτες σύγχρονων θεολόγων σχετικές με το θέμα, όπως λ.χ. του Paul Evdokimov, της Elizabeth Behr-Sigel, κ.α.

Μεθοδολογικά, η προσοχή θα εστιάζεται στη μελέτη του υπόβαθρου της ερμηνείας των Πατέρων της Εκκλησίας, χωρίς η εξέτασή του να εξαντλεί επιμέρους λύσεις και λεπτομέρειες τις οποίες έδωσαν οι Πατέρες έχοντας υπ' όψιν τους τους διάφορους κοινωνικούς, πολιτιστικούς και πολιτισμικούς περιορισμούς της εποχής τους. Χωρίς αμφιβολία, καταβάλλεται προσπάθεια ώστε η παρούσα μελέτη να παραμείνει, επί του παρόντος, πιστή στο πνεύμα των Πατέρων και γενικότερα της χριστιανικής σκέψεως. Επομένως, δεν επιδιώκεται η ανάλυση συγκεκριμένων κειμένων ενός συγκεκριμένου Πατέρα ή και εκκλησιαστικού συγγραφέα, αλλά η εξέταση του πνεύματος της Χριστιανικής Γραμματείας περί γυναίκας. Σ' αυτήν τη συνάφεια, *«επομένοι τοις Αγίοις Πατράσι»* σημαίνει να αποκτήσουμε τις αρχές και τα κριτήρια της πατερικής θεολογίας και να τα συνδυάσουμε δημιουργικά με τις συνθήκες του σημερινού κόσμου.

* * * * *

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Ο ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ

I – Στην Παλαιά Διαθήκη

Οι βασικές αναφορές στη γυναίκα στην Παλαιά Διαθήκη είναι:

1. Οι δύο διηγήσεις της Γενέσεως περί της δημιουργίας του ανθρώπου· *Γεν.* 1-2:4 και *Γεν.* 2:4-25.
2. Η διήγηση της πτώσεως· *Γεν.* 3:1-24.
3. Η αναφορά σε ενάρετες γυναίκες της Παλαιάς Διαθήκης.
4. Η σοφολογική γραμματεία.

1. Οι δύο διηγήσεις της Γενέσεως περί της δημιουργίας του ανθρώπου

Στις δύο διηγήσεις της Γενέσεως, της ιερατικής και της ιαχβιστικής παραδόσεως¹, η χριστιανική σκέψη τονίζει τις εξής αρχές:

1. Η ενότητα των δύο φύλων και η μία κλήση τους. Σύμφωνα μ' αυτή, ο άνθρωπος, άνδρας και γυναίκα, πλάστηκε «κατ'εικόνα και καθ'ομοίωσιν»² Θεού. Εδώ, οι Πατέρες χρησιμοποιούν τον ενικό αριθμό («άνθρωπος») αναφερόμενοι στον άνθρωπο, και τεκμηριώνουν ότι η γυναίκα καθώς και ο άνδρας είναι κατ'εικόνα και καθ'ομοίωσιν Θεού, άρα ότι έχουν την ίδια τιμή και αξία. Η όποια σχετική διαφορά είναι συνέπεια της μεταπτωτικής καταστάσεως και δεν παρουσιάζεται ως συστατικό στοιχείο της δημιουργίας³.
2. Σημείο αναφοράς των Πατέρων στη ερμηνεία τους της «κατ'εικόνα και καθ'ομοίωσιν» Θεού δημιουργίας του ανθρώπου είναι η Αγία Τριάδα· ο άνδρας και η γυναίκα είναι κατ'εικόνα και καθ'ομοίωσιν της Αγίας Τριάδας⁴. Αυτό επεξηγείται με τη χριστιανική διδασκαλία περί ενότητας και προσώπου. Αν, στην Αγία Τριάδα, τα πρόσωπα διαφοροποιούνται, αυτά όμως παραμένουν ενωμένα εν τη αγάπη⁵.

3. Η φυλική διάκριση είναι έργο της σοφίας του Θεού,. Είναι μία διάκριση που υπηρετεί την ενότητα και αντικατοπτρίζει την ποικιλία στην κατανομή των χαρισμάτων. Γι' αυτό, αυτή η διαφοροποίηση δε σημαίνει στην Οικονομία του Θεού διαφορά τιμής, αλλά διαφορετικά χαρίσματα. Εν τούτοις, η ομοτιμία χαρακτήριζε τον όλο άνθρωπο αδιακρίτως φύλου κατά τη δημιουργία⁶, ενώ η ανισότητα και η ανισοτιμία εμφανίζονται μόνο μετά την πτώση⁷.
4. Κατά την πρώτη διήγηση της Γενέσεως, η δημιουργία του κόσμου ανακεφαλαιώνεται, κατά την έκτη μέρα, με την δημιουργία του ανθρώπου. Αυτό ήταν το τελευταίο δημιουργικό έργο του Θεού. Τότε, αυτό το έργο σφραγίζεται όταν ο Δημιουργός αναφωνεί το «καλά λίαν»⁸, κάτι το ποίο αναφέρεται στον όλο άνθρωπο, και καθόλου αποκλειστικά σε ένα από τα δύο φύλα. Επομένως, το «καλά λίαν» χαρακτηρίζει εξίσου τον άνδρα και τη γυναίκα.
5. Η ύπαρξη της Εύας ως 'ετέρου' εντάσσεται μέσα στο σχέδιο του Θεού για να επιτύχει ο άνθρωπος, άνδρας και γυναίκα, το «καθ'ομοίωσιν». Γι' αυτό, η λέξη «βοηθός»⁹ δε σημαίνει θέση κατωτέρου ή υπηρέτου, αλλά του ετέρου, ο οποίος θα βοηθήσει τον Αδάμ στην τελείωσή του¹⁰. Η τελείωση του ανθρώπου κατά την χριστιανική σκέψη ξεκινάει από τη διδασκαλία περί προσώπου όχι όμως μεμονωμένου. Το πρόσωπο δεν γνωστοποιείται ή γνωρίζεται χωρίς το «συ». Ο άνδρας αναγνωρίζει τον εαυτό του ως πρόσωπο στο πρόσωπο της γυναίκας. Έτσι, αναγνωρίζοντας το όνομά της δίνει στον εαυτό του ένα όνομα. Δεν είναι απλώς πια ο άνθρωπος, αλλά ο μεν γίνεται iš, ενώ η δε iššha. Έτσι, για την τελείωση του ανθρώπου, η ύπαρξη του άνδρα και της γυναίκας είναι ισότιμη¹¹. Η διαφοροποίηση φύλων είναι διαφορά χαρισμάτων και όχι τιμών, και βοηθάει στο διάλογο των προσώπων.
6. Η πατερική σκέψη τονίζει, από τη μία, τον εν αγάπη στενό δεσμό των δύο φύλων όπως αυτό συνάγεται από την έκφραση του Αδάμ· «τούτο νυν οστούν εκ των οστέων μου και σαρξ εκ της σαρκός μου»¹².
7. Ενώ, από την άλλη, στην αναφορά της στο βιβλικό στίχο· «και έσονται οι δύο εις σάρκα μία»¹³, τονίζει τη βιβλική και εβραϊκή έννοιά της, όπου η σάρκα δεν αναφέρεται μόνο στο σώμα, αλλά κυρίως στην ύπαρξη.
8. Ο ίδιος ο Θεός είναι ο μόνος και ίδιος Δημιουργός του άνδρα και της γυναίκας¹⁴. Είναι δηλωτικό της ισοτιμίας τους στη δημιουργική διάπλασή τους από τον Θεό.

9. Γλωσσολογικά, τα ονόματα ‘γυναίκα’ και ‘άνδρας’ προέρχονται από την ίδια ρίζα στην βιβλική εβραϊκή γλώσσα, επειδή οι λέξεις «*γυνή*»¹⁵ και «*άνθρωπος*»¹⁶ που δήλωναν αντίστοιχα τον Αδάμ και την Έβα προέρχονται στα εβραϊκά από την ίδια ρίζα: *iš* και *išša*. Εξάλλου, το όνομα, στην εβραϊκή αντίληψη, είναι δηλωτικό μιας οντολογίας και αναφέρεται επακριβώς στο πρόσωπο. Έτσι, *iš* και *išša* να μεν αναφέρονται σε δύο διαφορετικά πρόσωπα, αλλά υπονοούν την ενότητα πέρα από την διαφορά.

2. Η διήγηση της πτώσεως

Η βασική διάκριση στην πατερική ερμηνεία της πτώσεως είναι η επέμβαση του διαβόλου. Η αρχή του κακού δεν είναι ο άνθρωπος, αλλά ο πειρασμός του διαβόλου. Αυτή η θεώρηση καθιστά τον άνθρωπο αναιτίο του κακού και παρουσιάζει τη μετάνοια πάντοτε δυνατή¹⁷. Έτσι ο πειρασμός του ανθρώπου είναι ουσιαστικά ο διάβολος. Αυτός είναι ο εισάγων του κακού στον κόσμο. Το γεγονός της πτώσεως του ανθρώπου επιβάλλει νέα θεραπευτικά μέτρα, και η πατερική γραμματολογία τα θεωρεί ως φάρμακα σωτηρίας¹⁸. Ο σκοπός αυτών των νέων μέτρων είναι η επαναφορά του κόσμου στην αρχαία κατάσταση, την προπρωτική. Η Οικονομία του Θεού αποβλέπει στην ανακαίνιση του κόσμου και την εσχατολογική πραγμάτωση της βασιλείας του Θεού ως νέου παραδείσου. Ένα από αυτά τα μέτρα ήταν η υπαγωγή της γυναίκας στον άνδρα¹⁹.

Η διάπραξη της αμαρτίας είωσε ως επακόλουθο τη διάσπαση της ενότητας με επιπτώσεις την προϋπάρχουσα σχέση αρμονίας του Αδάμ και της Εύας, συνεπιφέροντας έτσι την ταραχή στο ανθρώπινο γένος. Αυτή η ταραχή παρατηρείται για πρώτη φορά όταν ο Αδάμ αναθέτει την ευθύνη της βρώσεως από το ξύλο στην Εύα.²⁰ Έδω διασπάται αυτή η ενότητα στην οποία αναφερθήκαμε όταν ο Αδάμ είπε: «*τούτο νύν οστούν εκ των οστέων μου και σαρξ εκ της σαρκός μου*»²¹. Αυτή η ταραχή επιβάλλει μέτρα για την οργάνωση της σχέσεως μεταξύ των δύο, κάτι το οποίο ονομάζεται δουλεία. Αυτή η κατάσταση της δουλείας δεν αποτελεί την ιδεώδη κατάσταση κατά τη χριστιανική διδασκαλία. Αυτά τα μέτρα χρησιμοποιούνται όσο η αμαρτία κυριαρχεί και η ταραχή υπάρχει. Τα μέτρα είναι φάρμακα κατά της ασθένειας.

Η χριστιανική γραμματολογία, και ιδιαιτέρως η ασκητική, μιλά για τρεις καταστάσεις·

1. την κατά φύση κατάσταση, την παραδεισιακή,
2. την παρά φύση κατάσταση, την μεταπτωτική,

3. την υπέρ φύση κατάσταση, στην οποία καλείται ο άνθρωπος να τελειωθεί.

Έργο του χριστιανισμού και σκοπός της Εκκλησίας μέσα στον κόσμο είναι να καταργήσει την παρά φύση κατάσταση και να οδηγήσει τον άνθρωπο να ζήσει την υπέρ φύση κατάσταση, και αυτό από εδώ και τώρα, εν αρραβώνι. Έτσι τα μέτρα είναι όπλα της Εκκλησίας για την υπέρβαση της παρά φύση καταστάσεως, όπλα τα οποία θα καταργηθούν εσχατολογικά²².

Στο Άσμα των Ασμάτων, όπου περιγράφεται η σχέση μεταξύ Θεού και λαού, μεταξύ του Θεού και της ανθρώπινης ψυχής, ο Θεός παριστάνεται ως νυμφίος και η ψυχή του ανθρώπου ως νύμφη, ενώ η μεταξύ τους σχέση ως γάμος. Εκεί φαίνεται καθαρά η ισοτιμία των δύο φύλων, όπου αποκαθιστάται η κατάσταση της τιμωρίας της Εύας. Ενώ στο Βιβλίο της Γενέσεως η Γραφή λέει: «προς τον άνδρα σου η αποστροφή σου»²³, αντιθέτως, σε αντιπαράθεση στο Άσμα των Ασμάτων, αναφέρεται ότι «εγώ τω αδελφιδώ μου και επ'εμέ η επιστροφή αυτού»²⁴.

3. Η αναφορά σε ενάρετες γυναίκες της Παλαιάς Διαθήκης

Κατά το χρόνο της Παλαιάς Διαθήκης, η πράξη και η νομοθεσία στην πραγματικότητα δεν απέδωσαν την ισοτιμία μεταξύ των δύο φύλων, όπως ήταν αρχικά το σχέδιο του Θεού²⁵. Η νομοθεσία επέβαλε τη γυναίκα σε κατώτερη θέση²⁶. π.χ. στερείται όλων των κληρονομικών δικαιωμάτων²⁷, η μαρτυρία της δεν γίνεται αποδεκτή²⁸, θεωρείται ανίερη²⁹, ακόμη και από πλευράς θρησκευτικών δικαιωμάτων³⁰. Και τούτο, επειδή μεταβλήθηκε η κατάσταση, η παραδεισιακή, μετά από την πτώση. Στη νομοθεσία της αρχαίας Μέσης Ανατολής, όπως και του Ισραήλ, θεωρείται η γυναίκα ως ανήλικος. Ο βασικός ή μοναδικός ρόλος της περιορίζεται στη μητρότητα.³¹ Εξάλλου, υπάρχουν ικανά τεκμήρια τα οποία πείθουν ότι ο μωσαϊκός νόμος δεν εξισώνει τελείως τη γυναίκα με τον άνδρα, ούτε θρησκευτικώς, ούτε κοινωνικώς. Αλλά η Παλαιά Διαθήκη άνοιξε στη γυναίκα την πύλη του ιερού προς τη συμμετοχή στη λατρεία. Ο Νόμος την περιόριζε σε δεύτερη μοίρα. Η γυναίκα δε συμμετείχε στη λατρεία, δεν ασκούσε ιερατικό λειτουργήμα³². Η κατάσταση της γυναίκας υπήρξε περισσότερο προνομιακή κατά την Παλαιά Διαθήκη, σε σύγκριση με τους γειτονικούς πολιτισμούς, όπως ο βαβυλωνιακός. Η Παλαιά Διαθήκη γνωρίζει αρκετές εξαιρέσεις, όπως οι προφήτιδες και οι κριτές. Ακόμη, διάφορες γυναίκες έπαιξαν πρωταρχικό ρόλο, όπως π.χ. η Σάρρα, η Ρεβέκκα, η Ραχήλ, η Μηριάμ η αδελφή του Μωσή, η Άννα η μητέρα του Σαμουήλ³³, η Ρουθ, η Εσθήρ, η Ιουδίθ, κ.α. Εξάλλου, το Πνεύμα του Γιαχβέ κατακλύζει και γυναίκες, μεταμορφώνοντάς τις, όπως και τους άνδρες, σε

προφήτιδες, δείχνοντας έτσι ότι το φύλο τους δεν αποτελεί εμπόδιο στην εισροή του Πνεύματος, όπως π.χ. την Μαριάμ, την Δεβώρα και την Ιαήλ, ακόμη και την Όλδα³⁴. Μερικές γυναίκες, όπως π.χ. η Σάρρα, η Ρεβέκκα και η Ραχήλ υπήρξαν σεβαστές σύντροφοι των συζύγων τους και καθόλου κτήμα τους. Μερικές άλλες έπαιξαν ηγετικό ρόλο στην ιστορία, όπως λ.χ. η Δεββώρα.

4. Στη σοφολογική γραμματεία

Στην σοφολογική γραμματεία, περιγράφονται οι ενάρετες γυναίκες με θαυμαστό και εξαιρετικό τρόπο. Αυτές αποτελούν αφορμή για τους Πατέρες της Εκκλησίας ώστε να εξάρουν το ρόλο της γυναίκας στην ιστορία της σωτηρίας. Ωστόσο, αυτά τα παραδείγματα μένουν ως εξαιρέσεις. Η νομοθεσία της Παλαιάς Διαθήκης, επηρεασμένη από υφιστάμενες κοινωνικές συνθήκες, δεν έδωσε τα ίδια κοινωνικά και θρησκευτικά δικαιώματα στον άνδρα και στη γυναίκα³⁵. Η γυναίκα έμεινε σε θέση κατώτερη από τον άνδρα. Παραδείγματα δηλωτικά αυτής της διακρίσεως αποτελούν η νομοθεσία περί καθαρού και ακαθάρτου, η κληρονομία, κ.α.³⁶

Η χριστιανική κριτική σκέψη για τη παλαιοδιαθηκή νομοθεσία δεν είναι αρνητική, επειδή αυτή η νομοθεσία θεωρείται ως παιδαγωγός σε σχέση με την Καινή Διαθήκη³⁷, και αυτή αυτή η νομοθεσία ως παιδαγωγική. Η εσχατολογική θεώρηση του χρόνου στη Χριστιανική διδασκαλία, ιδιαίτερα η 'περί νόμου και χάριτος' κάνει διάκριση μεταξύ θεολογίας και νομοθεσίας, μεταξύ παρά φύσεως και υπέρ φύσεως καταστάσεως. Η έννοια της παιδαγωγίας περιέχει την κίνηση και τη μεταβολή μέσα στο χρόνο. Έτσι, η Καινή Διαθήκη μπορούσε να διδάσκει ανώτερα ηθικά διδάγματα χάρη της παιδαγωγίας της Παλαιάς Διαθήκης. Η ανωτερότητα της ηθικής διδασκαλίας της Καινής Διαθήκης οφείλεται στη μακρόχρονη παιδαγωγία της παλαιάς νομοθεσίας.

Επομένως, πρέπει να μελετούμε την παλαιά νομοθεσία μέσα από το πρίσμα της παιδαγωγίας των διαφόρων παραγόντων του χρόνου, του πολιτισμού και του περιβάλλοντος. Μια τέτοια θεώρηση μπορεί να βεβαιώσει ότι η παλαιά νομοθεσία βελτίωσε ριζικά την κατάσταση της γυναίκας από εκείνη που κατείχε στην ειδωλολατρεία. Η σύγκριση μεταξύ της παλαιοδιαθηκής νομοθεσίας και των τότε διαφόρων ειδωλολατρικών κανονισμών δείχνει την ανωτερότητα της ιουδαϊκής διδασκαλίας περί γυναίκας³⁸. Για παράδειγμα, η Παλαιά Διαθήκη κατήργησε δύο γνωστά άγρια εθνικά έθιμα, όπως αυτό που επέβαλε την υποχρέωση της χηρεύουσας γυναίκας να συνοδεύσει τον άνδρα της στον τάφο, επιτρέποντάς της να μένει υπό την προστασία του Γιαχβέ³⁹, ή επίσης εκείνο που σχετιζόταν με την έκθεση θηλέων βρεφών, παρέχοντάς τους πλέον την

προστασία. Σε τέτοια εποχή και παρόμοιο πολιτισμικό πλαίσιο, μπορεί κάλλιστα να γίνει κατανοητή η προτίμηση στο άρρεν και όχι στο θήλυ. Ακόμη, η Παλαιά Διαθήκη δε θεωρούσε τη γυναίκα ιδιοκτησία του άνδρα, όπως συνέβαινε στη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Η γυναίκα είναι κύριο πρόσωπο⁴⁰. Αν η Παλαιά Διαθήκη δεχόταν την πολυγαμία, δε θεωρούσε όμως τη γυναίκα ως δούλη⁴¹. Η ευχή της μητέρας όπως και του πατέρα εκλαμβάνόταν ως «στηρίζουσα τους οίκους»⁴².

Ίσως, από τους βασικούς παράγοντες που επηρέασαν την ιουδαϊκή νομοθεσία, υπήρξε ο ρωμαϊκός νόμος ο οποίος είχε πλατωνικό υπόβαθρο που φαινόταν στη θεώρησή του του σώματος και της ύλης, γεγονός το οποίο οδήγησε στη διαφοροποίηση δικαιωμάτων μεταξύ ανδρών και γυναικών στη ζωή. Η ιουδαϊκή κοινωνία υπήρξε πατριαρχική και όχι μητριαρχική, όπως ήταν όλες οι γειτονικές κοινωνίες της τότε εποχής. Θεωρείται ότι οι μεταβολές στην κοινωνική ζωή και στην εργασία του ανθρώπου άλλαξαν τη μητριαρχική σε πατριαρχική κοινωνία. Έτσι, η Εύα, δηλαδή η Μητέρα της ζωής, αφοσιωμένη στη γέννηση των τέκνων, τη διαπαιδαγώγηση και την ανατροφή τους, και με το ασθενέστερό της σώμα κατείχε κατώτερη κοινωνική θέση από εκείνη του άνδρα, ο οποίος ασχολούνταν με την εργασία και την εξασφάλιση των αναγκών. Γεγονός που ανάγκαζε τη γυναίκα να στηρίζεται πάντοτε στον άνδρα της και να αναφέρεται σ' αυτόν. Έτσι ο άνδρας κατείχε την ηγετική θέση στην πατριαρχική κοινωνία. Η θρησκεία δεν υπήρξε ποτέ ανεπηρέαστη από την κοινωνία, ακριβώς επειδή προσλαμβάνει τα δεδομένα μιας συγκεκριμένης κοινωνίας και μιας ορισμένης εποχής, και όχι σε ιστορικό και κοινωνικό κενό.

Γι' αυτό, πρέπει να διακρίνουμε την χριστιανική σκέψη και τη βιβλική περί της γυναίκας θεώρηση από τη νομοθεσία, η οποία συνδέεται άρρηκτα με το χρόνο και τον τόπο.

* * * * *

II – Στην Καινή Διαθήκη

Το γεγονός το οποίο αποτελεί συνδετικό κρίκο και μας μεταφέρει από την Παλαιά Διαθήκη στην Καινή Διαθήκη, σχετικά με την κατάσταση της γυναίκας, είναι τα λόγια του Χριστού: «*ὅτι Μωσῆς προς τὴ σκληροκαρδίαν υμῶν ἐπέτρεωεν υμῖν ἀπολύσαι τὰς γυναῖκας υμῶν ἀπ' ἀρχῆς δε οὐ γέγονεν οὕτω*»⁴³. Εδώ ο Χριστός συνεχίζει προσθέτοντας βελτιώσεις στον

ιουδαϊκό νόμο, κάτι το οποίο τεκμηριώνει ότι η νομοθεσία αλλάζει χωρίς να επηρεάζεται η ίδια η διαθήκη. Η Διαθήκη είναι μία, η Παλαιά και η Καινή, αλλά η νομοθεσία αλλάζει χάρη της παιδαγωγικής δύναμης του νόμου και της προόδου του ανθρώπινου πολιτισμού και των αλλαγών στην ανθρώπινη συμπεριφορά. Ο Χριστός λέει χαρακτηριστικά ότι η παλαιά νομοθεσία υπήρξε λόγω της *«σκληροκαρδίας ημών, επέτρεψεν ημίν (ο Μωυσής) απολύσαι τας γυναίκας ημών»*⁴⁴, κάτι το οποίο αλλάζει ο Χριστός τώρα. Έτσι, ο Χριστός εμφανίζεται ως μεταρρυθμιστής της Παλαιάς Διαθήκης, αλλά ο ίδιος διατηρεί την ίδια διαθήκη στο πρόσωπό Του και στη νέα Του διδασκαλία.

Οι Πατέρες κάνουν συχνή χρήση του παραδείγματος της Παναγίας, ιδιαίτερος στο γεγονός του ευαγγελισμού Της⁴⁵, και συγκρίνουν την υπακοή της Παναγίας ως δεύτερης Εύας, *«ιδού η δούλη Κυρίου»*⁴⁶, με την παρακοή της πρώτης Εύας. Η Πρώτη πλάστηκε από την πλευρά του πρώτου Αδάμ, ενώ ο δεύτερος Αδάμ, ο Χριστός, γεννιέται από τη δεύτερη Εύα, την Παναγία⁴⁷. Αυτές οι συγκριτικές αναφορές δείχνουν ακριβώς την τάση της χριστιανικής γραμματολογίας σχετικά με την εκτίμηση του ρόλου της γυναίκας κατά την εποχή της Καινής Διαθήκης. Θα λέγαμε ότι έχουμε πια μια νέα νομοθεσία και μια καινή προσέγγιση του ρόλου της γυναίκας στην κοινωνία.

Η διδασκαλία του Κυρίου δε φαίνεται να ασχολείται με το λεγόμενο 'γυναικείο πρόβλημα', 'αλλωστε ο Ιησούς ποτέ δεν άφησε τη γυναίκα εκτός της αγάπης Του. Η συμπεριφορά του Χριστού υπήρξε αρκετά επαναστατική, εξεταζόμενη υπό το πρίσμα της εποχής Του. Ο διάλογός Του με τη Σαμαρείτιδα άφησε έκπληκτους τους μαθητές του⁴⁸. Η συγχώρησή Του της αμαρτωλής γυναίκας αποτέλεσε είδος σκανδάλου για τον Σημεών τον Φαρισαίο. Επίσης, όταν Του έδειξαν την αμαρτωλή γυναίκα, ο Κύριος απαντάει: *«ο αναμάρτητος εξ υμών πρώτος βαλέτω τον λίθον επ' αυτήν»*⁴⁹. Τούτο δείχνει ότι ο Χριστός κρίνει τη γυναίκα κατανέμοντας ισότιμη ευθύνη και στον άνδρα.

Είναι χαρακτηριστικό ότι μερικές γυναίκες ακολουθούσαν τον Χριστό και Τον υπηρετούσαν⁵⁰. Ο Χριστός δέχεται να Τον ακολουθήσουν οι άγιες γυναίκες⁵¹ αλλά και να εμπιστευτεί σε γυναίκες μια αποστολή⁵². Η χριστιανική γραμματολογία δεν ερμηνεύει αυτό το γεγονός ως μία αποκλειστικά οικονομική προσφορά, αλλά ως συμμετοχή στην ίδια την αποστολή και το έργο του Χριστού, καθώς αυτές οι γυναίκες υπήρξαν θεμελιώδη πρόσωπα της πρώτης χριστιανικής κοινότητας⁵³.

Ο Χριστός αναφέρεται στη γυναίκα αρκετά στις παραβολές Του⁵⁴. Αρκετοί Πατέρες τονίζουν αυτό το θάρρος του Χριστού ως νέα συμπεριφορά. Στους *Μτ.* 9,22 και *Μρ.* 6,34, ο Χριστός αποκαλεί τους μαθητές Του «αδελφούς και αδελφάς»⁵⁵. Ο Χριστός, στη διδασκαλία, όπως και στα θαύματα⁵⁶, «λόγω και δυνάμει», δε φαίνεται να συμπεριφέρεται διαφορετικά προς τον άνδρα από ότι στη γυναίκα⁵⁷. Απεναντίας φαίνεται ότι προσπαθεί να τονίσει το ρόλο της γυναίκας. Ίσως αυτό φαίνεται καθαρότερα στο κατά Λουκά Ευαγγέλιο. Η φιλία του με τις δύο αδελφές του Λαζάρου υπήρξε χαρακτηριστική⁵⁸. Σε άλλο κεφάλαιο, δεν επιτιμά την αιμορροούσα⁵⁹. Σε κρίσιμες στιγμές, όπως π.χ. στη Σταύρωση, όταν όλοι οι μαθητές εγκατέλειψαν τον Χριστό, μόνο οι γυναίκες παρέμειναν κοντά Του⁶⁰. Παρόμοια παρατήρηση ισχύει και κατά την Ανάσταση, όπου ο Χριστός εμφανίστηκε πρώτα στις γυναίκες⁶¹. Όλα αυτά δείχνουν τον ιδιαίτερο και εξαιρετικό ρόλο της γυναίκας στη δράση του Χριστού.

Η νεοσύστατη Εκκλησία επισημαίνει τη θέση και το ρόλο που θα παίξουν πολλές γυναίκες⁶². Στις Πράξεις των Αποστόλων, φαίνεται καθαρά η σπουδαία θέση που κατείχε η γυναίκα στη ζωή της Εκκλησίας των πρώτων χρόνων. Η Χριστιανική κοινότητα συγκεντρωνόταν στο σπίτι της Μαριάμ, δηλ. της μητέρας του Μάρκου, όπου τελούσαν οι Χριστιανοί την κοινή τους σύναξη και προσευχή. ⁶³Η χριστιανική κοινότητα ήταν προσηλωμένη με μία ψυχή στην προσευχή μαζί με μερικές γυναίκες και την Παναγία. Αυτό καταδεικνύει τη σπουδαία θέση της γυναίκας⁶⁴. Η πρώτη χριστιανική κοινότητα μετά από την Πεντηκοστή γνώριζε ένα ζωντανό ρόλο της γυναίκας. Τέτοια συμπεριφορά θεωρόταν ως νέα θαρραλέα για την εποχή εκείνη.

Στην πατερική παράδοση προβάλλεται πολύ ο ρόλος της γυναίκας με πολλή εκτίμηση. Δε στερείται η γυναίκα σε τίποτα από τον άνδρα⁶⁵. Εάν οι ευθύνες διαφοροποιούνται μεταξύ τους, η ανταπόδοση, όμως, κατά τα έργα του καθενός, δεν υφίσταται καμία φυλική διάκριση. Εάν είναι διαφορετικές από τον άνδρα οι ασχολίες της, κοινά είναι όμως τα στεφάνια. Γι' αυτό, η γυναίκα δε υπολείπεται σε τίποτα από τον άνδρα στο να καταβάλει οποιαδήποτε προσπάθεια στην πνευματική παλέστρα⁶⁶. Πρωτοστάτησε στους αγώνες υπέρ της Εκκλησίας⁶⁷. Η γυναίκα πλάστηκε «ομοτίμως τω άρρενι, παρά του κτίσαντος γέγονε», επειδή «οστούν εκ των οστέων» του άνδρα είναι, «ώστε το στερρόν και εύτονον και υπομονητικόν, εξίσου τοις ανδράσι»⁶⁸. Η γυναίκα παρομοιάζει με τον άνδρα στον αγώνα της, και μερικές φορές τον ξεπερνάει στη διακονία της Εκκλησίας και του Χριστού. «*Στρατεύεται και το θήλυ παρά τω Χριστώ, τη ψυχική ανδρεία ... και πολλάί γυναίκες ηρίστευσαν ανδρών ουκ έλαττον*»⁶⁹. Η αιτία εντοπίζεται στο ότι «*ούν ομότιμον το κατ'εικόνα ειλήφασιν, ομότιμον έχουσιν και την αρετή και την των αγαθών έργων επίδειξιν*»⁷⁰.

* * *

Οι σύγχρονες επιστημονικές μελέτες τεκμηριώνουν ότι η γυναίκα διαδραμάτισε ένα σπουδαίο ρόλο στη ζωή της Εκκλησίας, κατά τους τέσσερις πρώτους αιώνες⁷¹. Αναφέρονται ονόματα πρεσβυτέρων και διακονισσών. Εάν η άσκηση αυτού του λειτουργήματος δεν προϋποθέτει χειροτονία, υποδηλεί τουλάχιστον χειροθεσία, πράξη η οποία εξέλιπε σήμερα. Οι κανόνες της Τετάρτης Οικουμενικής Συνόδου στην Χαλκηδόνια ορίζουν το 40^ο έτος ως το ελάχιστο όριο ηλικίας των διακονισσών. Όλοι οι ερευνητές συμφωνούν ότι ο ρόλος της γυναίκας άρχισε να περιορίζεται μετά από τον 5^ο αιώνα, λόγω των παρακάτω παραγόντων:

1. Σ' αυτό συντέλεσε η εναντίωση σε μερικές αιρέσεις, στις οποίες οι δράσεις των γυναικών έφθασαν σε υπερβολές και πολλές καταχρήσεις, όπως αυτήν του γνωστού Μάρκου όπου γυναίκες ανήγγελαν τις ευχές της Θείας Ευχαριστίας και μετέδιδαν στους πιστούς τον οίνον. Στην αίρεση του Μαρκίωνος, οι γυναίκες δίδασκαν, εξώρκιζαν και βάπτιζαν⁷². Στο Μοντανισμό, οι Πρίσκιλλα και Μαξιμίλα υπήρξαν συναρχηγοί παρά τω Μοντανώ ως προφήτιδες⁷³. Έτσι, η δράση μερικών γυναικών σε αιρέσεις διασάλευε τη ζωή της Εκκλησίας και δημιουργούσε αναστατώσεις⁷⁴.
2. Οι ιστορικές μεταβολές μετά από τον 6^ο αιώνα στην Ανατολή, ιδιαιτέρως η εξάπλωση του Ισλάμ, συνετέλεσαν ώστε η κοινωνία να γίνει περισσότερο πατριαρχική, και να περιοριστεί η δυνατότητα της γυναίκας να συμμετάσχει όπως παλαιότερα στη ζωή της Εκκλησίας.
3. Ο ιουδαϊκός παράγοντας επηρέασε αποφασιστικά όχι μόνο τη χριστιανική λατρεία⁷⁵ αλλά και το κανονικό δίκαιο. Διότι, η ανάπτυξη των σχέσεων μεταξύ Εκκλησίας και κράτους κατά τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία είχε ως συνέπεια την ανάθεση στη Εκκλησία τη σέπιση νόμων και τη διαμόρφωση κανονικού δικαίου. Γι' αυτό, όταν θέλησε να καταγράψει τους κανόνες της, βασίστηκε στην προϋπάρχουσα θρησκευτική νομοθεσία, η οποία υπήρξε βασικά ιουδαϊκή⁷⁶.
4. Τα πρώτα χριστιανικά κείμενα μαρτυρούν για μία απλή ζωή της γυναίκας στην Εκκλησία. Οι μετέπειτα διάφοροι κανονισμοί περί ακαθάρτου και άλλων έρχονται εις βάρος αυτής της μαρτυρίας και του ρόλου που διαδραμάτιζε η γυναίκα προηγουμένως.

* * *

Αν για μερικούς, οι απόψεις του Αποστόλου Παύλου περί γυναίκας σκανδαλίζουν, ταυτόχρονα, αυτές αποτελούν την ίδια τη λύση του προβλήματος. Ενώ τα κείμενα της Καινής Διαθήκης, οι πράξεις του Χριστού, η νεοσύστατη Εκκλησία, η ζωή της Εκκλησίας κατά τους τέσσερις πρώτους αιώνες αναδεικνύουν ένα σημαντικό ρόλο της γυναίκας, οι εκφράσεις του Αποστόλου Παύλου φαίνεται να τον αναιρούν. Για πολλούς, ο Απόστολος Παύλος παρουσιάζεται

ως ο πιο δογματικός κριτής σχετικά με την εκκλησιαστική δράση της γυναίκας. Φαινομενικά, αυτά τα κείμενα εμπεριέχουν αρκετές αντιφάσεις, γεγονός το οποίο δημιουργεί σύγχυση περί του τι ακριβώς θέλει να εκφράσει ο Απόστολος Παύλος. Άλλοτε αποκαλεί τη γυναίκα «απόστολο», άλλοτε τη διατάζει να σιωπήσει μέσα στη Εκκλησία. Οι πιο σκληρές εκφράσεις περί γυναίκας βρίσκονται στις παύλειες Επιστολές. Παρ'όλ'αυτά, ο Απόστολος Παύλος είναι εκείνος ο οποίος διδάσκει το ρόλο της γυναίκας. Πολλές φορές μάλιστα, προτιμά τη γυναίκα από τον άνδρα στην εκκλησιαστική ζωή. Αυτός ο αντιφατικός λόγος στα κείμενα του Αποστόλου προέρχεται από την αντιπαράθεση μεταξύ του προπρωτικού και μεταπρωτικού κόσμου στη σκέψη του Αποστόλου Παύλου, η οποία καθίσταται έκδηλη στις Επιστολές του. Ο πόλεμος μεταξύ σαρκικού και πνευματικού φρονήματος δια φωτίζει τις φαινομενικές αντιφάσεις και αποκαθιστά μια ενιαία ερμηνεία τους⁷⁷.

Πρέπει λοιπόν να διακρίνουμε μεταξύ πραγματικότητας - δηλαδή της παρά φύσεως καταστάσεως-, και της κλήσεως - δηλαδή της υπέρ φύσεως καταστάσεως -, μεταξύ της παρούσης καταστάσεως και της επιθυμητής καταστάσεως. Η διάκριση δε σημαίνει διαχωρισμό, αλλά μάλλον επισημαίνει την ευθύνη των Χριστιανών στη δημιουργία της χριστιανικής κοινωνίας, όπου οποιαδήποτε ένταση μεταξύ πραγματικότητας και κλήσεως θα εξαφανιστεί. Ωστόσο, αυτή η ένταση κατευθύνει τη σκέψη μας περί γυναίκας.

Ένα από τα βασικότερα γνωρίσματα των παύλειων επιστολών είναι η θεώρηση του πολέμου μεταξύ σαρκός και πνεύματος, έτσι ώστε πολλοί να κατηγορούν τον Απόστολο ότι παρουσιάζει μια σχιζοφρενική ανθρωπολογία, όταν λέει χαρακτηριστικά «*ό γαρ κατεργάζομαι ου γινώσκω· ου γαρ ό θέλω τούτο πράσσω, αλλ'ό μισώ τούτο ποιώ*»⁷⁸, ή όταν προσεύχεται και παρακαλεί⁷⁹, ή τέλος, όταν λέει «*πνεύματι περιπατείτε και επιθυμίαν σαρκός ου μη τελήσητε· η γαρ σαρξ επιθυμεί κατά του πνεύματος, το δε πνεύμα κατά της σαρκός· ταύτα δε αντικειται αλλήλους, ίνα μη ά αν θέλητε ταύτα ποιήτε*»⁸⁰. Η λύση αυτού του προβλήματος χρειάζεται ιδιαίτερη μελέτη και δεν αποτελεί αντικείμενο της παρούσης. Όμως, θα πρέπει να αναφερθεί εδώ ότι ο πόλεμος μεταξύ σαρκός και πνεύματος στον Απόστολο Παύλο είναι μεταξύ σαρκικού και πνευματικού φρονήματος, χωρίς καμία οντολογική χροιά. Χαρακτηριστικά, αναφέρει ότι τα έργα της σαρκός είναι: «*μοιχεία, πορνεία, ακαθαρσία, ασέλγεια, ειδωλολατρεία, φαρμακεία, έχθραι, έρεις, ζήλοι, θυμοί, ειθείαι, διχοστασίαι, αιρέσεις*»⁸¹. Έτσι, λοιπόν, αν μερικοί θεωρούν ότι μερικά από αυτά τα έργα, όπως π.χ. η πορνεία και η μοιχεία, είναι έργα της σαρκός, τα λοιπά αναφερόμενα έργα φανερώνουν ότι ο Απόστολος Παύλος μιλάει περί σαρκικού φρονήματος και όχι περί σαρκός,

δηλαδή περί το μεταπτωτικού φρονήματος της αμαρτίας. Ενώ το πνευματικό φρόνημα αποτελεί, για τον Απόστολο, το εσχατολογικό αλλά και το προπτωτικό φρόνημα.

Ο ρόλος της γυναίκας στην σκέψη του Αποστόλου Παύλου εντάσσεται στην ίδια γενική θεώρηση. Θα μπορούσαμε να αποσαφηνίσουμε τη σκέψη του Αποστόλου βασιζόμενοι στα εξής:

1. στην ερμηνεία των αντιφάσεων που βρίσκονται στις παύλειες Επιστολές,
2. στο διάσημο κείμενο περί Πρίσκιλλας και Ακύλα, ακόμη και για τον άπιστο άνδρα και την πιστή γυναίκα,
3. στο γνωστό κείμενο στην *προς Εφ. 5*, αναφορικά με τη σχέση και την ιεράρχηση άνδρα-γυναίκας.

1. Οι Αντιφάσεις στις παύλειες Επιστολές

Κατ'αρχήν, έχουμε μερικές πολύ αυστηρές θέσεις του Αποστόλου Παύλου⁸², όπως π.χ. στα παρακάτω σημεία των Επιστολών του:

- η σιωπή της γυναίκας στην Εκκλησία έχει παιδαγωγικό σκοπό, ενώ ο ρόλος της επικεντρώνεται στην οικογένεια και την ανατροφή των τέκνων⁸³,
- η γυναίκα πρέπει να φορέσει πέπλο στη λατρευτική σύναξη⁸⁴,
- «*Ου γαρ επιτέτραπται αὐταῖς λαλεῖν*» κατά την επίσημη διδασκαλία στην Εκκλησία⁸⁵,
- η επιφυλακτικότητα του Αποστόλου Παύλου τον προωθεί να εντέλεται στη γυναίκα να καλύψει το κεφάλι της⁸⁶ και να παραμένει σιωπηλή την ώρα της λατρείας, ώστε να τηρείται «*ἡ τάξις*».

Αλλού πάλι παρατηρούμε μία πολύ διαφορετική θέση. Έτσι, αναφέρει ονόματα αξιόλογων γυναικών, όπως την Αφά, την Ευνίκη, τη Θέκλα, την Κλαυδία, τη Λωίς, τη Μαρία, τη Συντύχη και την Ευοδία, και τη Φοίβη⁸⁷. Εξάλλου, αποστέλει ασπασμούς και ειδική εκτίμηση σε γυναικεία πρόσωπα⁸⁸. Στους προλόγους των Επιστολών του υπαινίσσεται γυναικείες μορφές.

Η γυναίκα, κατά τον Απόστολο Παύλο, προφητεύει και προσεύχεται. Αυτό σημαίνει ότι καθοδηγεί την προσευχή. Στην *Α' Κορ. 11,11*⁸⁹, ο Απόστολος υπαινίσσεται ότι ήθελε να εκφράσει αλλού, δηλαδή την βαθύτατη πίστη του στο ρόλο της γυναίκας. Η κατεξοχήν έκφρασή του είναι «*ουκ ἐῖ Ἰουδαῖος οὐδέ Ἕλλην, οὐκ ἐνὶ δούλος οὐδέ ἐλεύθερος, οὐκ ἐνὶ ἄρσεν και θήλυ· πάντες γὰρ υμεῖς εἰς εστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ*»⁹⁰.

Συμπεραίνουμε, λοιπόν, από αυτές τις αντιπαραθέσεις ότι ο Απόστολος Παύλος υπήρξε πολύ αυστηρός λόγω των κοινωνικών δεδομένων, ιδιαίτερα όσο αφορά τη λατρεία και την εκκλησιαστική δράση, αλλά αιτιολογεί αυτήν την αυστηρότητα ως χρήσιμη για το κοινωνικό περιβάλλον, «*ίνα μη ο λόγος του Θεού βλασφημηῖται*»⁹¹. Έτσι η αυστηρότητα του Αποστόλου οφείλεται στην επιφύλαξή του για οτιδήποτε θα εμπόδιζε την ιεραποστολή, έχοντας υπ' όψιν του την κοινωνική κατάσταση της εποχής του⁹². Στο βάθος, ο Απόστολος πιστεύει στη ισοτιμία των δύο φύλων και μάλιστα αποδίδει στη γυναίκα μερικές φορές ιδιαίτερα χαρίσματα. Ο Απόστολος δεν έχει αντιφατικές διατυπώσεις, αλλά αντιμετωπίζει δύο διαφορετικές πραγματικότητες: αυτήν του κόσμου και της κοινωνίας όπως είναι, και εκείνην της ιδεώδους και δεοντολογικής πραγματικότητας⁹³. Γι' αυτόν το λόγο, ο Απόστολος εκφράζει μερικές φορές την επιφύλαξή του και φαίνεται πολύ αυστηρός, ενώ, αντιθέτως, πιστεύει πολύ στο ρόλο της γυναίκας.

2. Περί Πρίσκιλλας και Ακύλα

Αρκετά διαφωτιστικό είναι το γεγονός ότι ο Απόστολος Παύλος αρκετές φορές αναφερόμενος σε πολλούς μνημονεύει πρώτα μερικές γυναίκες, όπως τη Φοίβη⁹⁴, ακόμη και την Πρίσκιλλα⁹⁵. Στην προτροπή του «*ασπάσασθε Πρίσκιλλαν και Ακύλαν τους συνεργούς μου εν Κυρίω*», προηγείται το όνομα της Πρίσκιλλας⁹⁶.

Δικαίως ο Χρυσόστομος συμπεραίνει ότι η Πρίσκιλλα υπήρξε εκείνη η οποία κατήχησε τον Απολλώ⁹⁷. Κατείχε μεγάλη μόρφωση και ευστροφία πνεύματος, ενώ ο Απολλώς ήταν εμπεποτισμένος με τα νόματα της Ελληνικής σοφίας. Έτσι φαίνεται ότι η Πρίσκιλλα ήταν επικεφαλής της «*κατ' οίκον εκκλησίας*», και επιπλέον ήταν διδασκάλισσα. Χαρακτηριστικό είναι ο χαιρετισμός του Αποστόλου Παύλου στην Πρίσκιλλα και τον Απολλώ, όπου πρώτα απευθύνεται ο χαιρετισμός στη γυναίκα και ύστερα στον άνδρα της.

Συγκρίνοντας την *Α' Τιμ.* 2:12 με την *Α' Κορ.* 7:13-16, όπου πρώτα απαγορεύει στη γυναίκα να διδάσκει, και δεύτερον, συμβουλεύει την πιστή γυναίκα, την παντρεμένη με έναν άπιστο, να μη χωρίζεται από τον άνδρα της διότι «*υγιάσται γαρ ο ανήρ ο άπιστος εν τη γυναική*». Ο Χρυσόστομος, ερμηνεύοντας αυτόν το στίχο, λέει ότι η γυναίκα θα καθοδηγήσει τον άπιστο άνδρα και θα είναι η κυρίαρχη και θα έχει την εξουσία. Εδώ, η πιστή γυναίκα ξαναποκτά την ελευθερία της και την κυριαρχία όταν ο άνδρας έχασε με την απιστία την κυριότητά του⁹⁸.

3. Η προς Εφ. 5, αναφορικά με τη σχέση και την ιεράρχηση άνδρα-γυναίκας

Ο Απόστολος Παύλος, λαμβάνοντας υπ' όψιν τους κοινωνικούς περιορισμούς, απαγορεύει στη γυναίκα να διδάσκει ή να μιλάει μέσα στην Εκκλησία, ενώ αλλού, χάρη στην πίστη, της επιτρέπει να διδάσκει και να κυριαρχεί⁹⁹. Στην Α' Κορ. 11,3-11, ο Απόστολος καθορίζει τη φύση του συνδέσμου ενότητας μεταξύ άνδρα και γυναίκας. Εκεί, ο άνδρας είναι κεφαλή της γυναίκας. Τον παρομοιάζει με τον Χριστό ως κεφαλή ης Εκκλησίας¹⁰⁰. Εδώ, η έννοια της κεφαλής δε σημαίνει καθόλου κυριαρχία ή επικυριαρχία, επειδή οι άνδρες οφείλουν να αγαπούν «*τας γυναίκας εαυτών καθώς και ο Χριστός ηγάπησε την Εκκλησίαν και εαυτόν παρέδωκεν υπέρ αυτής*»¹⁰¹. Γι' αυτό, αυτή η έννοια αντιλαμβάνεται διαφορετικά, κάτι το οποίο επεξηγεί ο Απόστολος στο κεφάλαιο Εφ. 5, όπου αυτός καθορίζει τις έννοιες της υπακοής της γυναίκας και της αγάπης του άνδρα¹⁰². Εν κατακλείδι, θα μπορούσαν να επισημανθούν τα εξής συμπεράσματα:

1. Η ιεράρχηση μεταξύ άνδρα και γυναίκας εξαρτάται από την πίστη και όχι από το φύλο, διότι η γυναίκα υποτάχθηκε στον άνδρα όταν απογοητεύτηκε. Όταν ο άνδρας χάνει την πίστη του, παίρνει εκείνη, ως πιστή, την πρώτη θέση σ' αυτήν την ιεράρχηση.
2. Ο Απόστολος, ως πρακτικός άνθρωπος, ξέρει ότι ο νυν κόσμος δεν είναι ο αληθινός, και ότι η πίστη δεν εφαρμόζεται απόλυτα, εξαιτίας του ότι ο άνθρωπος διανύει τη μεταπτωτική κατάσταση της αμαρτίας. Γι' αυτό, θέτει πολλούς περιορισμούς και προβάλλει αρκετές επιφυλάξεις «*δια την τάξιν*», οι οποίες όμως υπαγορευόταν από τα κοινωνικά δεδομένα.

Είναι σαφές ότι υπάρχει μια μεγάλη διάσταση σχετικά με το ρόλο της γυναίκας, πρώτα όπως θα το ήθελε ο Απόστολος Παύλος¹⁰³, και δεύτερον, όπως εμπράκτως το δέχεται η κοινωνία. Ο σκοπός και η εσχατολογική ελπίδα των Χριστιανών είναι να μεταβληθεί ο κόσμος σε Εκκλησία. Τότε μόνο, θα μπορέσει η πίστη να εφαρμοστεί εξ ολοκλήρου.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Λύσεις και Προτάσεις

Από τα προηγούμενα, φαίνεται ότι ο ρόλος της γυναίκας εξαρτάται βαθύτατα από την παιδεία και την κοινωνία.

Τα κινήματα του διαφωτισμού κατάλαβαν γρήγορα αυτήν την αλήθεια και πολλές κοινωνίες προχώρησαν στην απελευθέρωση της γυναίκας από τις κοινωνικές δεσμεύσεις και το κίνημα του φεμινισμού κατόρθωσε πολλά υπέρ της γυναίκας, δηλαδή το να ασφαλίσει ισότιμες ευκαιρίες εργασίας και ίσους πολιτικούς ρόλους με τον άνδρα. Φτάσαμε σήμερα στο σημείο να αναθέτουμε στη γυναίκα οποιοδήποτε ρόλο που κατείχε ο άνδρας σε όλα τα επίπεδα της ζωής, γεγονός το οποίο αποτελεί, κατά τη γνώμη μας, μια αντίδραση κι όχι μία αληθινή λύση. Πιστεύουμε ότι η απελευθέρωση της γυναίκας από τις κοινωνικές δεσμεύσεις, εκ των οποίων αρκετά αναφέρονται στις παύλειες Επιστολές, πρέπει να γίνει μετά την απελευθέρωση της κοινωνίας από τα φαινόμενα της αμαρτίας του πεπτωκότος κόσμου, γιατί αυτές οι δεσμεύσεις επιβλήθηκαν, όχι από την πίστη, αλλά από την κοινωνία. Όσο η κοινωνία απομακρύνεται από την Εκκλησία, τόσο τα μέτρα επιβάλλονται περισσότερο, και όσο ταυτίζεται η κοινωνία με την Εκκλησία, τόσο οι επιφυλάξεις του Αποστόλου Παύλου γίνονται μη αναγκαίες.

Δυστυχώς, η σημερινή κοινωνία του σύγχρονου πολιτισμού προχώρησε σε μία κατεύθυνση αγνοώντας την άλλη. Προσπαθεί να λύσει την υπόθεση ανεξάρτητα από τις απαραίτητες προϋποθέσεις που συνδέονται άρρηκτα μ'αυτήν. Έτσι πέσαμε σε νέες αντιπαραθέσεις πιο επικίνδυνες, ώστε να παρατηρούμε:

1. την τραγωδία της εκμεταλεύσεως της γυναίκας, κυρίως από τα Μ.Μ.Ε.¹⁰⁴,
2. την αυξανόμενη υποταγή της γυναίκας στον άνδρα σε μία κατεξοχήν καταναλωτική κοινωνία.

Πιστεύουμε ότι η κατάσταση της γυναίκας μ'αυτές τις προϋποθέσεις κατευθύνεται σε ένα αδιέξοδο. Η ελευθερία της γυναίκας δεν εξαρτάται από την ισοτιμία στις ευκαιρίες εργασίας, αλλά από την απελευθέρωση της κοινωνίας από τα φαινόμενα της πτώσεως και του πλατωνικού τρόπου κατανόησης του σώματος.

Το πρόβλημα έγκειται στη χριστοποίηση της κοινωνίας και όχι στην εγκοσμιοποίηση της Εκκλησίας. Η καταναλωτική και ειδωλολατρική κοινωνία δε θα φτάσει ποτέ στην απελευθέρωση της γυναίκας. Πιστεύουμε ότι η γυναίκα πρέπει να διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο στις μέρες μας, αλλά αρχίζοντας από τη διόρθωση της κοινωνίας, και όχι συζητώντας τη διαφορά των δύο φύλων. Το πρόβλημα έγκειται στην αποπνευματωμένη χριστιανική κοινωνία, και όχι στις πεποιθήσεις μας περί του ρόλου της γυναίκας. Η θέση της γυναίκας στην κοινωνία εξαρτάται πρωτίστως από τον τρόπο με τον οποίο βλέπει ο άνδρας τις έννοιες του σώματος, της ομορφιάς, της ηδονής, κ.ο.κ.

Σε μία καταναλωτική κοινωνία όπως η σημερινή¹⁰⁵, δεν αρκεί να δώσουμε τις ίδιες ευκαιρίες εργασίας. Το κοινωνικό πρόβλημα είναι το βασικότερο. Εδώ γεννάται το ερώτημα ότι, όταν ήταν η γυναίκα πιο σεβαστή ως μητέρα και αδελφή, χωρίς ευκαιρίες εργασίας, δεν είχε μεγαλύτερη εκτίμηση και περισσότερο σεβασμό ενώ ήταν λιγότερο εκτεθημένη ως καταναλωτικό προϊόν¹⁰⁶; Ένα ακόμη ερώτημα επιβάλλεται: τα Μ.Μ.Ε. αποδίδουν καθόλου την ίδια εκτίμηση και παρέχουν την ίδια θέση στη γυναίκα και στον άνδρα; Μήπως η ισοτιμία της γυναίκας σημαίνει ευκαιρία εργασίας και δε σημαίνει σεβασμό και εκτίμηση; Μήπως, για να χαρίσουμε στη γυναίκα μια ψευδαίσθηση εκτιμήσεως, πρέπει να στερήσουμε από την Εύα, την Μητέρα της ζωής, το χαρακτηριστικότερό της χάρισμα¹⁰⁷, δηλαδή τη μητρότητα; Μήπως η τεκνοποιΐα και η ανατροφή των τέκνων δεν είναι σεπτή εργασία¹⁰⁸; Μπορούμε να έχουμε την ελπίδα ότι κάποτε η κοινωνία θα εκτιμήσει δεόντως αυτά τα χαρίσματά της, ώστε η ανατροφή των τέκνων να θεωρείται η υψηλότερη εργασία και η αναγκαϊότερη για την κοινωνία¹⁰⁹; Ή θα είμαστε μάρτυρες της ίδιας τάσεως του σημερινού κόσμου, ο οποίος αποφεύγει την προσφάτως παντρεμένη γυναίκα, η οποία θα αποτελούσε οικονομικό βάρος εάν ασχολούνταν με τη μητρότητα και την ανατροφή των τέκνων;

Η απελευθέρωση της γυναίκας δε μπορεί να εξασφαλιστεί από μια καταναλωτική κοινωνία, αλλά από τον αγιασμό της γυναίκας και του άνδρα. Η γυναίκα θα είναι ισότιμη με τον άνδρα μόνο όταν θα γίνουν οι δύο ένα εν Χριστώ.

Αν ο Χριστιανισμός δημιούργησε τον πολιτισμό των πιο προηγμένων χωρών του κόσμου, αυτό δεν εμπόδισε τη διακίνηση ιδεών και την ανάπτυξη κινήσεων άσχετα με το Χριστιανισμό. Ο Χριστιανισμός πρέπει να είναι ο πολιτισμός της παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας του μέλλοντος. Η χριστιανοποίηση του κόσμου είναι η οδός προς την απελευθέρωση της γυναίκας, όπου πράγματι θα ισχύσει η επιθυμία του Αποστόλου Παύλου· «*ουκ ένι άρσεν και θήλυ· πάντες γαρ υμείς είς έστε εν Χριστώ Ιησού*»¹¹⁰.

Αυτή η ευθύνη θέτει το ερώτημα περί του αληθινού ρόλου της Εκκλησίας στην σημερινή παιδεία, τα Μ.Μ.Ε., την πολιτιστική ζωή. Η χρήση αυτών των μέσων και μια δημιουργική παρουσία της Εκκλησίας θα τη βοηθήσει στο πνευματικό έργο της, το οποίο, στην προκειμένη περίπτωση, θα συντελέσει θετικά στο να αγαπήσει ο άνδρας τη γυναίκα όπως αγαπάει ο Χριστός την Εκκλησία, και στο να υπακούει η γυναίκα στον άνδρα όπως υπακούει η Εκκλησία στον Χριστό.

Πιστεύουμε ότι ο προβληματισμός σχετικά με το ρόλο της γυναίκας στη ζωή είναι ένα μέρος από ένα γενικότερο σύνολο, ο οποίος σχετίζεται με την ευθύνη των Χριστιανών να συντελέσουν στη μεταμόρφωση του κόσμου στη Βασιλεία του Θεού. Η ελευθερία ενυπάρχει μόνο όπου είναι το Πνεύμα¹¹¹. Οι σημερινές κινήσεις του διαφωτισμού και του φεμινισμού χρήζουν μίας πιο βαθιάς χριστιανικής λύσεως, η μελέτη της οποίας πρέπει να εντάσσεται στα πλαίσια μίας κοινωνικής προοπτικής και όχι στον εντοπισμό της μόνο υπό το πρίσμα της φυλικής διακρίσεως.

Ο πεπτωκός κόσμος δε χαρίζει ελευθερία, ούτε στον άνδρα ούτε στη γυναίκα. Η Βασιλεία του Θεού είναι ο κόσμος της ελευθερίας. Μια μη ολοκληρωμένη λύση ποτέ δε θα φέρει την επιδιωκόμενη λύση. Η Χριστιανική Γραμματολογία πιστεύει στην ισοτιμία της γυναίκας με το άνδρα, και στην ελευθερία της, αλλά στενάζει κάτω από την πεπτωκυία κοινωνία, και αναμένει την φανέρωση της ελευθερίας των τέκνων του Θεού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- André Borrely, *Qui est près de moi et près du feu*, έκδ. Desclée de Brouwer, Paris 1979.
- Cohen, *Le Talmud*, Paris 1976.
- Elizabeth Behr-Sigel, La consultation interorthodoxe de Rhodes, στο “Contacts” 146, Paris 1989.
- Elizabeth Florenza, *Le rôle des femmes dans le mouvement chrétien primitif*, σ. 17, Concilium 111, 1979.
- Erich Fuchs, *le Désir et la tendresse. Sources et histoire d’une éthique chrétienne de la sexualité et du mariage*, έκδ. Labor et Fides, Genève 1989(6).
- Eugen Drewermann, *L’amour et la réconciliation. Psychanalyse et théologie morale*, τόμ. ΙΙ, μετάφραση από τα γερμανικά υπό Jean-Pierre Bagot, έκδ. Cerf, Paris 1993(2).
- France Quéré, *La famille*, έκδ. Seuil, Paris 1990.
- François Varone, *Ce Dieu censé aimer la souffrance*, έκδ. Cerf, Paris 1984.
- Françoise Dolto et Gérard Sévérin: “Une femme adultère”, στο *L’évangile au risque de la psychanalyse*, τόμ. 2, έκδ. Jean-Pierre Delarge, Paris 1977.
- Jacques Guillet, s.j., “La chasteté de Jésus Christ”, στο *Affectivité et vie spirituelle*, Christus 168, Hors-série, Novembre 1995, έκδ. Assas, Paris 1996 (2).
- Kosti Bendali, *La femme dans situation actuelle et son espérance*, έκδ. AL-Nour, Beyrouth 2000.
- Maryse Dennes, “La femme dans la pensée russe”, στο *Contacts* 168, Paris 1994.
- Marie-Françoise Hans et Gilles Lapouge, *Les femmes, la pornographie, l’érotisme*, Collection ‘Points-actuels’, έκδ. Seuil, Paris 1980. Paul Evdokimov, *La femme et le salut du monde*, Collection Théophanie, έκδ. Cerf, Paris.
- Wolfgang Lederer, *La peur des femmes*, μετάφραση από τα αγγλικά υπό Monique Manin, “Bibliothèque scientifique”, έκδ. Payot, Paris 1980.
- Yazigi Ιεροδ. Παύλου, *Εσχατολογία και Ηθική - Η εσχατολογική θεμελίωση της εν Χριστώ ζωής κατά τον άγιο Ιωάννη τον Χρυσόστομο*, Διατριβή επί διδακτορία, Θεσσαλονίκη 1992.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΤΕΛΟΥΣ

¹ Η πρώτη διήγηση συνδέεται με την ιερατική παράδοση και καταγράφεται στο Γεν. 1-2:4, ενώ η δεύτερη αναφέρεται στην γιαχβιστική παράδοση και μαρτυρείται στο Γεν. 2:4-25.

² Γεν. 1,27.

³ «*Ίνα γνωσ ότι και η γυνή έχει το κατ'εικόνα*», Μ. Βασιλείου, *Περί της του ανθρώπου κατασκευής*, 2, PG 30, 33. Όταν η Γραφή αναφέρεται στη κατ'εικόνα Θεού δημιουργία του ανθρώπου, προσλαμβάνει τον άνδρα και η γυναίκα σ' αυτήν την αντίληψη. Εξάλλου, όταν ο Χρυσόστομος αναφέρεται στη έννοια της αρχής, «*δευτέρα εστίν αρχή αυτή, αρχή έχουσα και πολλήν την ομοιμίαν*» (*Εις Εφ. Ομ.*, 20, 6, PG 62, 142-3), εκλαμβάνει αυτήν τη θέση της γυναίκας μόνο και μόνο για τη διασφάλιση της ενότητας του βίου, αλλά είναι ομότιμη για τη διασφάλιση της αγάπης και της ευγένειας. Ο Θεός την έκανε συμμετοχο στην κατεξουσίαση του κόσμου, όταν ο Θεός ευλόγησε τους δύο μαζί και είπε: «*αυξάνεσθαι και κατακυριεύσατε αυτής*» (*Γεν. 1,27-28*). Βλ. Χρυσοστόμου, *Εις Γεν.*, 1,4, PG 53, 86. Εξάλλου, ο Μ. Βασιλείος λέει χαρακτηριστικά: «*Έχει τοίνυν και το Θήλυ, ουχ ήττον του άρρενος, και το κατ'εικόνα και το καθ'ομοίωσιν*», *Περί της του ανθρώπου κατασκευής*, 2, PG 30, 33. Η υποταγή της γυναίκας στον άνδρα της οφείλεται στην πτώση της. Βλ. Χρυσοστόμου, *Εις Ανδριάντας Ομ.*, 15, 4, PG 49, 141. Απατήθηκε, γι' αυτό αχρηστεύτηκε στην χρήση της εξουσίας που κατείχε.

⁴ Βλ. Χρυσοστόμου, *Εις Γεν. Ομ.*, 14, 4, PG 53, 115· *Εις Α' Κορ. Ομ.*, 26, 2, PG 61, 214-5.

⁵ Η πολλαπλότητα των προσώπων στην Αγία Τριάδα δεν καταργεί την ομοουσιότητα των τριών προσώπων. Εδώ, η ενότητα στηρίζεται στην ετερότητα των προσώπων, ενώ η ετερότητα οδηγείται στην ενότητα. Η μεταφορά αυτής της διδασκαλίας από το χώρο της θεολογίας στην περιοχή της οικονομίας είναι χρήσιμη, επειδή επεξηγεί την ετερότητα των ανθρώπων στο επίπεδο του προσώπου, γενικότερα, αλλά και στο επίπεδο της φυλικής διακρίσεως ειδικότερα. Γι' αυτό, ο άνδρας και η γυναίκα είναι εξίσου δημιούρημα «*κατ'εικόνα και καθ'ομοίωσιν*» της Αγίας Τριάδας.

⁶ Βλ. Χρυσοστόμου, *Εις Γεν. Ομ.*, 17, 8, PG 53, 144· *Εις Γεν. Ομ.*, 10, 3-4, PG 53, 85-86.

⁷ Βλ. Χρυσοστόμου, *Περί του τας κανονικας μη συνοικείν ανδράσι*, 9, PG 47, 530. Η αμαρτία είναι η αιτία της υποταγής της γυναίκα στον άνδρα. Βλ. Γεν. 3,16. Η υποδούλωση της γυναίκας στον άνδρα εμφανίζεται με την εντολή του Θεού: «*προς τον άνδρα σου η αποστροφή σου και αυτός σου κυριεύει*» (*Γεν. 3,16*). Αυτή η εντολή, που καταγράφει την νέα κατάσταση της γυναίκας, εμφανίζεται μόνο μετά την πτώση. Απ'εναντίας, προ της πτώσεως, επικρατούσε η αρμονία και η ομοτιμία. Βλ. Χρυσοστόμου, *Εις Γεν. Ομ.*, 29, 7, PG 53, 270.

⁸ Γεν. 1,31

⁹ Βλ. Γεν. 2,20.

¹⁰ «*Κατά πάντα (η γυναίκα) τω ανθρώπω (τω Αδάμ) όμοιον, δυνάμενον, εν τοις καιροίς αυτό και τοις αναγκαίοις και συνέχουσιν την ζωήν τα της βοηθείας εισφέρει*», Χρυσοστόμου, *Εις Γεν. Ομ.*, 15, PG 53, 122. Έτσι η συνεισφορά της γυναίκας κατέσται απαραίτητη για τη ζωή και την πνευματική τελείωση του άνδρα. Ο ρόλος της γυναίκας είναι να βοηθήσει τον άνδρα, όχι όμως ως υπηρέτρια, αλλά ως βοηθός στη ζωή και στη πνευματική του τελείωση. Βλ. Χρυσοστόμου, *Εις Γεν. Ομ.*, 38, PG 53, 606. France Quééré, *La famille*, έκδ. Seuil, Paris 1990, σ. 335-336.

¹¹ Ο Θεός έπλασε τη γυναίκα όχι για την υπηρεσία του όπως έγινε με όλο τον υπόλοιπο της κτίσεως, αλλά για να τον βοηθήσει στην κοινή ζωή του, καθώς και στην πνευματική τελειώσή του. «*Δυνάμενον τη κοινωνία της οσίας πολλήν αυτό παρέχει την παραμυθίαν*», Χρυσοστόμου, PG 53, 360-122. «*Ου καλόν είναι τον άνθρωπον μόνον*», Γεν. 2,18· επίσης *Α' Κορ. 7,26*. Η γυναίκα είναι «*βοηθός κατ'αυτόν*», Γεν. 2,18.

¹² Γεν. 2,23.

¹³ Γεν. 2,24.

¹⁴ Βλ. Γεν. 2,21.

¹⁵ Γεν. 2,23.

¹⁶ Γεν. 2,18.

¹⁷ Ο διάβολος είναι ο απατεών και όχι η Εύα. Αυτή είναι που απατήθηκε από το διάβολο, και δεν είναι η αιτία της απάτης. Βλ. Eugen Drewermann, *L'amour et la réconciliation. Psychanalyse et théologie morale*, τόμ. II, μετάφραση από τα γερμανικά υπό Jean-Pierre Bagot, έκδ. Cerf, Paris 1993(2), σ. 10-11.

¹⁸ Εκτενέστερα, βλ. Yazigi, Ιεροδ. Π., *Εσχατολογία και Ηθική. Η εσχατολογική θεμελίωση της εν Χριστώ Ζωής κατά τον άγιο Ιωάννη τον Χρυσόστομο*, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 66-82.

¹⁹ Βλ. Χρυσοστόμου, *Περί του τας κανονικας μη συνοικείν ανδράσι* 9, PG 47, 594.

²⁰ Γεν. 3,12.

²¹ Γεν. 2,23.

²² Συνδιάσκεψη στη Ρόδο, 30 Οκτωβρίου – 7 Νοεμβρίου 1988. Βλ. Elizabeth Behr-Sigel, *La consultation interorthodoxe de Rhodes*, στο "Contacts" 146, Paris 1989, σ. 81-93. Εκτενέστερα, βλ. Yazigi, Ιεροδ. Π., *Εσχατολογία*

και Ηθική. Η εσχολογική θεμελίωση της εν Χριστώ Ζωής κατά τον άγιο Ιωάννη τον Χρυσόστομο, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 109-114.

²³ Γεν. 3,16. Βλ. Erich Fuchs, *le Désir et la tendresse. Sources et histoire d'une éthique chrétienne de la sexualité et du mariage*, έκδ. Labor et Fides, Genève 1989(6), σ. 55. Εξάλλου, η γυναίκα ονομάζεται αδελφή (βλ. Άσμα 4,12), κάτι που σημαίνει ισοτιμία.

²⁴ Άσμα 7,11. Βλ. τη περιγραφή της συζύγου στο Άσμα 4,1-5· 7,2-10.

²⁵ «Δε τίθεται η ανάγκη να επεκταθούμε στην υπερθύμηση της υποταγής στον άνδρα, η οποία ήταν σκληρά επιβαλλόμενη στη γυναίκα στις αρχαίες κοινωνίες, είτε την ελληνιστική είτε τη ρωμαϊκή. «Ήταν φυσικό ο άνδρας, ο οποίος ανήκε στον ελληνιστικό πολιτισμό, να θεωρούσε τον εαυτό του ευτυχισμένο διότι γεννήθηκε άνθρωπος και όχι ζώο, άνδρας και όχι γυναίκα, Έλληνας και όχι βάρβαρος». (Βλ. Elizabeth Florenza, *Le rôle des femmes dans le mouvement chrétien primitif*, σ. 17, Concilium 111, 1979, σ. 13-25). Η ίδια θεώρηση επαναλαμβάνεται στον Ιουδαϊσμό και εντάσσεται μέσα στο τελετουργικό τυπικό της συναγωγής. Εν τούτοις, ο Ιουδαίος ευχαριστούσε τον Θεό τρεις φορές καθημερινά διότι δε γεννήθηκε εθνικός, ούτε γυναίκα, ούτε δούλος». (Βλ. A. Cohen, *Le Talmud*, Paris 1976, σ. 211). Βλ. Erich Fuchs, *le Désir et la tendresse. Sources et histoire d'une éthique chrétienne de la sexualité et du mariage*, έκδ. Labor et Fides, Genève 1989(6), σ. 107.

²⁶ Βλ. Δευτ. 21,22· Εξ. 20,17· 21,5.

²⁷ Βλ. Αριθ. 27, 1-11.

²⁸ Βλ. Λευτ. 21, 1-5.

²⁹ Η γυναίκα θεωρούνταν ανίερη επί 40 μέρες εάν γεννούσε αγόρι, ενώ ήταν ανίερη επί 80 μέρες εάν γεννούσε κορίτσι.

³⁰ Βλ. Δευτ. 16,16.

³¹ Βλ. Λεξικό Βιβλικής Θεολογίας, λήμμα «Γυναίκα», σ. 228.

³² Βλ. Εξ. 23,17·20,10.

³³ Βλ. Α Βασ. 1,7.

³⁴ Βλ. Εξ. 15,20 ε. · Κρ. 4,4 – 5,31· Δ' Βασ. 22,14-20.

³⁵ Η θέση της γυναίκας στον αρχαίο Ισραήλ ήταν αισθητότατα εξυψωμένη, αλλά στερούνταν αστικών δικαιωμάτων και ήταν οπωσδήποτε υποδεέστερη του άνδρα. Ότι και να ήταν, η γυναίκα ήταν αναγνωρισμένη ως πρόσωπο.

³⁶ Η καθημερινή προσευχή του Ιουδαίου, ακόμα και σήμερα, φανερώνει ότι δεν αποδίδεται στη γυναίκα η υπέρτατη αξία της, όπου με απλότητα λέει: «ευλογητός ο Θεός που με έπλασεσ ούτε ειδωλόλατρη, ούτε γυναίκα, ούτε αμαθή!». Βλ. Λεξικό Βιβλικής Θεολογίας, λήμμα «Γυναίκα», σ. 230.

³⁷ Γαλ. 3,24.

³⁸ Ενώ πολλές θρησκείες πρόθυμα εξομοιώνουν τη γυναίκα με τη γη, η Βίβλος την ταυτίζει με τη ζωή, κάτι που μαρτυρείται στο ίδιο στο όνομα της Εύας, που σημαίνει η μήτηρ της ζωής. Βλ. Γεν. 3,20.

³⁹ Βλ. Ψαλ. 67, 6· 145, 9· Δευτ. 10,18· 27,19· Μαλαχ. 3,5· Ησ. 1,23.

⁴⁰ Ο νόμος βλέπει τη γυναίκα ως πρόσωπο. Βλ. Δευτ. 25,5-10· Λευτ. 20,18.

⁴¹ Η πολυγαμία θεωρούνταν γενικά παράνομος. Βλ. Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια, λήμμα «Γυνή», τομ. Δ', σ. 849.

⁴² Σοφ. Σειρ. 3,9.

⁴³ Μτ. 19,8.

⁴⁴ Μτ. 19,8.

⁴⁵ Βλ. Ακ. 1,26-27. Με τον ευαγγελισμό της Θεοτόκου μια νέα ιστορία της γυναίκας άρχισε. Η αυγή της λυτρώσεως της γυναίκας καθιερώθηκε την ημέρα του Ευαγγελισμού, όταν ο Κύριος θέλησε να γεννηθεί από γυναίκα. Βλ. Γαλ. 4,4.

⁴⁶ Μτ. 1,38.

⁴⁷ Εκτενέστερα, βλ. Yazigi, Ιεροδ. Π., *Εσχολογία και Ηθική. Η εσχολογική θεμελίωση της εν Χριστώ Ζωής κατά τον άγιο Ιωάννη τον Χρυσόστομο*, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 148-154. Βλ. Ειρηναίου, *Κατά αιρέσεων*, PG 7, 958.

⁴⁸ Βλ. Ιω. 4:1-38. Εξάλλου, υπάρχουν στα Ευαγγέλια κάποιες μαρτυρίες πως ο Κύριος εκτιμούσε μερικές γυναίκες, λ.χ. τη Χαναanaία. Βλ. Françoise Dolto et Gérard Sévérin: "Une femme adultère", στο *L'évangile au risque de la psychanalyse*, τόμ. 2, έκδ. Jean-Pierre Delarge, Paris 1977, σ.77-101. Εξάλλου, τα Ευαγγέλια αναφέρονται σε γυναίκες οι οποίες υπηρετούσαν τον Κύριο, με την έννοια της συμμετοχής τους στο αποστολικό Του έργο. Βλ. François Varone, *Ce Dieu censé aimer la souffrance*, έκδ. Cerf, Paris 1984, σ. 76-77.

⁴⁹ Ιω. 8,7.

⁵⁰ Ακ. 8,1-3.

⁵¹ Ακ. 8,1 ε. · Μτ. 25, 1-13.

⁵² Ιω. 20,17.

⁵³ Βλ. Ιω. 19,26· Ακ. 8,1-3· «γυναίκες τινές ... αίτινες διηκόνουν αυτό από των υπαρχόντων αυταίς». Αυτό σημαίνει ότι αυτές οι γυναίκες υπηρετούσαν τον Κύριο ως αποστόλους. Βλ. Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια, τόμ. Δ', σ. 855. Επίσης, βλ. François Varone, *Ce Dieu censé aimer la souffrance*, έκδ. Cerf, Paris 1984, σ. 76-77 και Basile de Césarée : *Brève instruction ascétique*, 3, PG 31, 624, cité par Olivier Clément : *Sources. Les mystiques chrétiens des origines. Textes et commentaires*, έκδ. Stock, Paris (1982-1992), σ. 262.

⁵⁴ Π.χ. τις εξής παραβολές: της απολεσθείσης δραχμής (Λκ. 15, 8-10), της ζύμης (Μτ. 13,33), των δέκα παρθένων (Μτ. 25, 1-13), του κριτού (Λκ. 18, 2-8), της τικτούσης (Ιω. 16, 20-22), της πτωχής χήρας (Μρ. 12, 41-44, Λκ. 21, 1-4), της χήρας της Ναϊν (Λκ. 7,13).

⁵⁵ Ο Κύριος δε διέκρινε καθόλου στα θαύματά Του μεταξύ άνδρα και γυναίκας.

⁵⁶ Τα θαύματα του Κυρίου των οποίων ωφειλέτες ήταν γυναίκες είναι, λ.χ. η συγκύπτουσα (Βλ. Λκ. 13, 10-17), η αιμορροούσα και η κόρη του Ιαείρου (βλ. Μρ. 5, 21-43). Αξιοσημείωτη είναι η φιλία που συνέδεε τον Κύριο με τις αδελφές του Λαζάρου, τη Μάρθα και τη Μαριάμ, «*ας ηγάπα*», Ιω. 14, 1-46.

⁵⁷ Βλ. Χρυσοστόμου, *Εις Ματθ. Ομ.*, 17, 2, PG 57, 257. Η στάση του Κυρίου υπήρξε θαρραλέα για την εποχή Του, παρόλο που επικρατούσε η αντίθετη αντίληψη. Βλ. Jacques Guillet, s.j., “La chasteté de Jésus Christ”, στο *Affectivité et vie spirituelle*, Christus 168, Hors-série, Novembre 1995, έκδ. Assas, Paris 1996 (2), σ. 187-199.

⁵⁸ Βλ. Ιω. 11,2· 12, 1-8.

⁵⁹ Βλ. Μρ. 5,34.

⁶⁰ Ενώ οι μαθητές εγκατέλειψαν τον Κύριο κατά την σύλληψή Του, οι γυναίκες παρέμειναν μαζί Του στο Γολγοθά. Βλ. Μρ. 15, 40· 41· 47.

⁶¹ Βλ. Μρ. 16, 1-8· Ιω. 20, 1·11-18. Το ότι ο Κύριος εμφανίζεται πρώτα στις γυναίκες μετά από την Ανάσταση ενσωματώθηκε στη βυζαντινή λειτουργία. Βλ. Olivier Clément : *Sources. Les mystiques chrétiens des origines. Textes et commentaires*, έκδ. Stock, Paris (1982 – 1992), σ. 262.

⁶² Βλ. Πρ. 1,14· 9, 36· 41· 12,12· 16,14 ε.

⁶³ Πρ. 12,12.

⁶⁴ Η χήρα γυναίκα έπαιξε ένα σημαντικό ρόλο στη χριστιανική κοινότητα. Βλ. *Α' Τιμ. 5,9*.

⁶⁵ «*Αλλά ουδέ το εν εκείνοις το έλλατον έχει, ουδέ εν τοις πνευματικοίς*», Χρυσοστόμου, *Εις Β' Τιμ. Ομ.*, 1, 3, PG 62, 659. Εν τούτοις, η ιστορία του μοναχισμού μαρτυρεί πως η γυναίκα αγωνίστηκε επαξίως στα πνευματικά και έφτασε στα ύψη της αγιότητας. Δυστυχώς, δεν υπάρχουν αρκετές γραπτές μαρτυρίες για τους πρώτους αιώνες του Χριστιανισμού, παρ'όλ'αυτά, μπορεί κανείς να ανατρέξει τις *Επιστολές* 127, 45, 130 και 108 του Ιερωνύμου, τη *Λαυσαϊκή Ιστορία* του Παλαδίου, το *Βίο της Αγίας Μακρίνας* του Γρηγορίου Νύσσης, ακόμη και η *Εξομολόγηση* του Αυγουστίνου όταν αναφέρεται στη μητέρα του.

⁶⁶ Χρυσοστόμου, *Εις Ιγνάτιον*, 1, PG 50, 587.

⁶⁷ Χρυσοστόμου, *Επιστολή ΡΟ' Ιταλική*, PG 52, 709-10.

⁶⁸ Μ. Βασιλείου, *Εις την Μάρτυρα Ιουλίτταν*, PG 31, 241 Α.

⁶⁹ Μ. Βασιλείου, *Ασκητική προδιατύπωση*, PG 31, 624 Δ.

⁷⁰ Μ. Βασιλείου, *Περί της του ανθρώπου κατασκευής*, 2, PG 30, 33.

⁷¹ «*Τη 16^η Ιουλίου μνημονεύονται γυναίκες πολλαί μάρτυρες, ζίφει τελειωθείσαι, άνευ υπομνήματος*». Βλ. Ευστρατιάδου, *Αγιολόγιον*, σ. 309.

⁷² Πολλές γυναίκες στηρίστηκαν στις απόκρυφες *Πράξεις του Παύλου και Θέκλα* για να δικαιολογήσουν πως επιτρέπεται στη γυναίκα να διδάσκει και να βαπτίζει. Ο Τερτυλιανός αντιτάσσεται σ'αυτήν την ερμηνεία. Βλ. *Περί Βαπτίματος*, *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum* 20, 215.

⁷³ Βλ. Μπαλάνου Δ., *Η θέσις της γυναικός εν ταις θρησκείαις και ιδίως εν τω Χριστιανισμώ*, σ. 45.

⁷⁴ Γενικά, φαίνεται ότι η γυναίκα προσηλώθηκε περισσότερο από τον άνδρα στις αιρέσεις. Τέτοια διάθεση μαρτυρείται, π.χ., στην *Επιστολή 133* του Ιερωνώμου (Βλ. *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum*, 56).

⁷⁵ Βλ. Wolfgang Lederer, *La peur des femmes*, μετάφραση από τα αγγλικά υπό Monique Manin, “Bibliothèque scientifique”, έκδ. Payot, Paris 1980, σ. 119. Elizabeth Behr-Sigel, “La consultation interorthodoxe de Rhodes (30/10, 7/11 1988), Présentation et essai d'évaluation, στο *Contacts* 146, Paris 1989, σ. 81-93. Ο ορθόδοξος θεολόγος Ευδόκιμοβ παρατηρεί ένα παρά πολύ επικίνδυνο φαινόμενο στην ιστορία του Χριστιανισμού, όταν διείσδυσε το δικαϊκό πνεύμα, που χαρακτηρίζει την ιουδαϊκή αντίληψη, στην χριστιανική αντίληψη και τη διαπότισε. Και αυτό διαφαίνεται από τη Σύνοδο της Λαοδικείας το 364 μ.χ. όπου απαγορεύτηκε στη γυναίκα η είσοδος στον Ιερό εξαιτίας των γνωρισμάτων που χαρακτηρίζουν τη φύση της. Βλ. Evdokimov P., *La femme et le salut du monde*, Collection Théophanie, έκδ. Cerf, Paris, σ. 170 και 180. Από την άλλη πλευρά, παρατηρεί η Elizabeth Behr-Sigel ότι όλες οι απαγορεύσεις σχετικά με τη γυναίκα, οι οποίες παρέμειναν σε εφαρμογή στην Εκκλησία, έχουν τις ρίζες τους στην ειδωλολατρεία. Εξάλλου, επιβεβαιώνει ότι, όποιος ακολουθεί τον Χριστό, δεν του τίθεται πλέον ο προβληματισμός περί τελετουργικού ακαθάρτου της γυναίκας. Βλ. “La femme dans l'Eglise, Vision céleste et Histoire”, στο *Contacts* 100, σ. 287, 293.

⁷⁶ Ο.π. Η Maryse Dennes παρατηρεί ότι η Εκκλησία αποτέλεσε για ένα μεγάλο διάστημα μια αποθήκη όπου μαζεύονταν έθιμα και τυπικά κληρονομημένα από εθνικούς, πράγμα το οποίο διαιώνιζε εντός του Χριστιανισμού μια αρνητική αντίληψη περί της γυναίκας. Βλ. “La femme dans la pensée russe”, στο *Contacts* 168, Paris 1994, σ. 293.

⁷⁷ Βλ. Yazigi, Ιεροδ. Π., *Εσχατολογία και Ηθική. Η εσχατολογική θεμελίωση της εν Χριστώ Ζωής κατά τον άγιο Ιωάννη τον Χρυσόστομο*, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 88-103.

⁷⁸ Ρωμ. 7,15.

⁷⁹ Α' Κορ. 9,27.

⁸⁰ Γαλ. 5,16-17.

⁸¹ Γαλ. 5, 19-20.

⁸² Βλ. Olivier Clément, “Liminaire”, στο *Contacts* 156, σ. 242.

⁸³ Βλ. *Α' Κορ.* 14,34 ε. · *Α' Τιμ.* 2, 11-15 · Μ. Βασιλείου, *Ηθικά*, PG 31, 853.

⁸⁴ Βλ. *Α' Κορ.* 11, 2-16.

⁸⁵ Βλ. *Α' Κορ.* 14, 34· *Α' Τιμ.* 2,12.

⁸⁶ Βλ. *Α' Κορ.* 11, 1-16.

⁸⁷ Βλ. *Φιλήμ.* 2· *Β' Τιμ.* 1,5· 3,11· 4,21· 1,5· *Ρωμ.* 16,6· *Φιλιπ.* 4,2· *Ρωμ.* 16,1.

⁸⁸ Βλ. «Πρίσκαν», *Β' Τιμ.* 4,19· «Μαριάμ ήτις πολλά εκοπίασεν», *Ρωμ.* 16,6· «Τρύφαιναν και Τρυφώσαν τας κοπιώσας εν Κυρίω» *Ρωμ.* 16, 12.

⁸⁹ «Πλην ούτε ανήρ χωρίς γυναικός ούτε γυνή χωρίς ανδρός εν Κυρίω».

⁹⁰ *Γαλ.* 3,28.

⁹¹ *Τιτ.* 2,2-6· *Α Τιμ.* 2,9-15· *Α Πετ.* 1,1.

⁹² Χρειάζεται πολλή κατανόηση όσον αφορά την αντίδραση του Αποστόλου Παύλου σχετικά με την ανηθικότητα και τον τρόπο με τον οποίο η ρωμαϊκή κοινωνία συμπεριφερόταν στη γυναίκα. Βλ. Kosti Bendali, *La femme dans situation actuelle et son esperance*, έκδ. AL-Nour, Beyrouth 2000, σ. 102 (αραβιστί).

⁹³ Μεγάλο είναι το χάσμα που χωρίζει την πραγματικότητα από τη δεοντολογία σε ό,τι αφορά τη γυναίκα. Βλ. “La place de la femme dans l’Eglise Orthodoxe et la question de l’ordination des femmes”. *Conclusions du congrès théologique interorthodoxes.* (Rhodes, 30/10 – 7/11 1988), παράγραφος 23 μέχρι 26, στο *Contacts* 146, Paris 1989, σ. 94-108.

⁹⁴ Βλ. *Ρωμ.* 16, 1-2.

⁹⁵ *Πρ.* 18, 2-26· *Ρωμ.* 16,3· *Α Κορ.* 16,9· *Β Τιμ.* 4,19.

⁹⁶ *Β' Τιμ.* 4,19. Το κύριο πρόσωπο είναι η Πρίσκιλλα. Κατά τον Harnak, είναι δυνατόν να ονομαστεί ‘απόστολος’. Αναφέρεται ακόμη στην υπόθεση κατά την οποία ίσως η *Προς Εβραίους Επιστολή* να έχει γραφεί από την Πρίσκιλλα ή από τον άνδρα της. Βλ. *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαίδεια*, τομ. Δ', σ. 861.

⁹⁷ Βλ. *Πρ.* 18,26.

⁹⁸ Βλ. *Α' Κορ.* 7,4· Χρυσοστόμου, *Εις το «δια δε τας πορνείας ...»* 3, PG 51, 212· *Εις Γεν. Λόγος* 5,1 1, PG 54, 600.

⁹⁹ «*Ιδού και γυνή, το ίσον ανδράσι ποιούσα και διδάσκουσα*», Χρυσοστόμου, *Εις Πρ. Ομ.*, 40, 1, PG 60, 281. Βλ. André Borrelly, *Qui est près de moi et près du feu*, έκδ. Desclée de Brouwer, Paris 1979, σ.200-1.

¹⁰⁰ Κατά την κηδεμονία του Θεού, εξουσία και αγάπη αναμειγνύονται. Ο άνδρας επιφορτίζεται περισσότερο από τη γυναίκα, αφού απ'αυτόν επιζητείται η αγάπη, γι'αυτό η αρχή αρμόζει σ'αυτόν παρά σ'εκείνη. Και αυτό γίνεται αντιληπτό εφόσον η αγάπη που επιζητείται είναι εκείνη η αγάπη του Χριστού προς την Εκκλησία. Ο σύνδεσμος της ενότητας μεταξύ άνδρα και γυναίκας αναλύεται από τον Χρυσόστομο στην 21^η του Ομιλία *Εις Α' Κορ.*

¹⁰¹ *Εφ.* 5,24-26.

¹⁰² Βλ. Χρυσοστόμου, *Εις Εφ. Ομ.*, 20, 4, PG 140-1. Αναλυτικότερα για τις θέσεις του Χρυσοστόμου, βλ. Yazigi, Ιεροδ. Π., *Εσχατολογία και Ηθική. Η εσχατολογική θεμελίωση της εν Χριστώ Ζωής κατά τον άγιο Ιωάννη τον Χρυσόστομο*, Θεσσαλονίκη 1992, σ. 229-324.

¹⁰³ «*Ουκ ένι άρσεν και θήλυ· πάντες γαρ υμείς είς έστε εν Χριστώ Ιησού*», *Γαλ.* 3,28.

¹⁰⁴ Βλ. Marie-Françoise Hans et Gilles Lapouge, *Les femmes, la pornographie, l'érotisme*, Collection ‘Points-actuels’, έκδ. Seuil, Paris 1980, σ. 389-391.

¹⁰⁵ Οι στατιστικές έρευνες δείχνουν ότι στις πιο προχωρημένες χώρες του κόσμου, η γυναίκα καταναλώνει αγαθά περισσότερο από τον άνδρα, με ποσοστό 2/3. Βλ. André Borrelly, *Qui est près de moi et près du feu*, έκδ. Desclée de Brouwer, Paris 1979, σ.200-1.

¹⁰⁶ Η συμβουλή της γυναίκας μπορεί να διορθώσει τον άνδρα υπό ορισμένες προϋποθέσεις: «*Ουδέ γαρ, ουδέν ισχυρότερον γυναικός ευλαβούς και συνετής προς το ρυθμίζειν άνδρα και διαπλάττειν αυτού την ψυχή*», Χρυσοστόμου, *Εις Ιω. Ομ.* 60, 3-4, PG 59, 340-41.

¹⁰⁷ Η παράδοση, ενώ παρέχει στη γυναίκα την ίδια τιμή με τον άνδρα, αναθέτει σ'αυτήν ένα διαφορετικό ρόλο. Γι'αυτό, η γυναίκα διαφέρει από τον άνδρα – το άλλο φύλο – μόνο ως προς τις σωματικές ικανότητες και την αποστολή. Βλ. Χρυσοστόμου, *Εν τω Ναώ Αγ. Ειρήνης*, 3, PG 63, 488.

¹⁰⁸ Ο Χρυσόστομος εκτιμώντας τον οικογενειακό ρόλο της γυναίκας αναφωνεί: «*ώρα πόση διακονοίαν εισάγει η γυνή*» (*Εις Γεν. Ομ.*, 38, 7, PG 53, 360), επειδή φροντίζει όλα τα προβλήματα της οικογένειας, την τεκνοποιία, με σωφροσύνη.

¹⁰⁹ Η γυναίκα αναλαμβάνει τις οικογενειακές εργασίες και ευθύνες, που δεν αποτελούν μικρό μέρος της όλης διοικήσεως. Αλλά και τα δημόσια πράγματα δε μπορούν να σταθούν ποτέ χωρίς αυτήν.

¹¹⁰ *Γαλ.* 3,28.

¹¹¹ *Β' Κορ.* 3,17.